

ЧЛАНЦИ

Ејуп Мушовић

НАХИЈА МИЛЕШЕВО КРАЈЕМ XV ВИЈЕКА

Археолошки налази су показали да је пријепољски крај имао богату и бурну прошлост и да је својом локацијом, пријатним поднебљем, солидним условима за живот, увек био привлачан. Континуитет живљења се овде може пратити од праисторије, а чини се да је био веома богат у римско византијском и средњовековном периоду.¹ У средњовековном периоду то је најужи део српске средњовековне државе и није случајно што је краљ Владислав Немањић подигао задужбину, знаменити манастир Милешево у пријепољском крају и што је ту крунисан Твртко за краља Босне и Србије.²

У новонасталим условима, узрокованим експанзијом османлија на Балкан точак историје је усмерен у другом правцу па су ти догађаји, бар на њиховом почетку, предмет пажње овог рада.

Освајајући Балканско полуострво Турци — Османлије су га укључили у свој административно територијални систем. Тако је уз бројне санџаке који су чинили беглербеглук или елајет Румелију (Балкан) био и санџак Херцеговина. Овај санџак је формиран неку годину пре дефинитивног пада Херцеговине, значи пре 1482. године. Тај Санџак чинило је више нахија, међу њима и нахија Милешево која није ограничена на данашњи ужи пријепољски крај већ су тој нахији припадала многа села у пљеваљском и неким другим суседним крајевима.

¹ О вишегодишњим археолошким истраживањима у пријепољском крају, којим су руководили професори Драгослав Срејовић и Александрида Цермановић објављено је више радова у ранијим издањима часописа „Сеоски дани С. Вукосављевића“ Пријепоље.

² Енциклопедија Југославије, 6, Загреб MCMLXV, с. 109.

Први турски попис санџака Херцеговине а у њему нахије Милешево, потиче из 1475 — 77. Недавно је преведен, обрађен и објављен.³ Дефтер, иако у потпуности некомплетан, даје драгоцене податке о пријепољском крају у том времену од пре пет стотина година и коју деценију више. Интересантни су ти подаци вишестрано, а особито подаци о насељима јер тада нека од њих, особито она градска, као што су Пријепоље и Пљевља, почињу да живе као градска насеља. Велики број села је идентификован са садашњим док су се имена неких од њих изгубила и идентификација није била могућа. Што се пак тиче становништва оно је у то време, а то су прве деценије османске доминације, хришћанско и ретки су помени, готово сведени на симболичну меру, муслиманског становништва, што значи да у то доба исламизација није на овом подручју имала виднијих резултата. За разлику од тога у другим, Пријепољу суседним крајевима (Нова Варош, Сјеница, Нови Пазар) који су административно припадали санџаку Босна, исламизираних је у то време било више. Или чак у другим нахијама санџака Херцеговина било је нешто више исламизираних него што је тога било у нахији Милешево. Међу осталим разлозима за то треба, највероватније, тражити у томе што је ту манастир Милешево, баш у XV веку један од најјачих центара православља.

Број Турака сведен је само на посаду тврђаве Милешево, а та тврђава била је једна од најзначајнијих у санџаку Херцеговини и веома се много помиње у Попису. Међутим, и ти посадници тврђаве, за које рекосмо да су били Турци, јер су представљали турску власт, нису били Турци или само Турци, већ је ту било исламизираних Бугара, Грка, Албанаца, Срба, што ћемо, анализом Пописа, показати.

Нахија Милешево пописана је у два наврата могуће једне године (1475.) јер оба пописа садрже различита села па би други попис могао бити допуна првом, или, пак, могло би бити да су села пописана други пут придодата нахији Милешево после првог пописа. По првом попису нахији Милешево су припадала следећа насеља означена у попису као села: село ЖИТНО (заселак Житни у Миоску код Пријепоља), УНИНО (непознато?), Г. ВИНИЦКА (село код Пријепоља), КАРОШЕВИНА (код Пријепоља), ХРАСНО (код Пријепоља), СТАРО (заселак Прањака), ЦРНА СТЕНА (заселак Карошевина), ОБОРЦЕ (Заселак Ивања), ДУЧЕВО (заселак Кошевина), МРЉАК (?), ЗВИ (?), ГРАЧАНИЦА (код Пријепоља), ВИДРЕ (у општини Пљевља), КОТАРАЦ (оп. Пљевља), ГРАДАЦ (оп. Пљевља), БОРЕВО (Заселак у оп. Пријепо-

³ Поименичан попис санџака — вилајета Херцеговина. Приредио Ахмед С. Аличић. Оријентални институт у Сарајеву, Сарајево, 1985. У даљем тексту уместо фус нота биће обележене само странице Пописа одакле су узети подаци.

ље), део села ГРАДАЦ, ПОДГРАЂЕ (?), Д. ИБРИ (?), Д. ШУМАНИ (оп. Пљевља), БЕЛОБАБА (?), СВИЊЦИ (?), Г. БРЊАР (?), ЛУЧИЦЕ (оп. Пријепоље), МИЈОСКА (оп. Пријепоље), ЧАДИЊЕ (оп. Пријепоље), Г. ЛУХЋА (Љуће код Пљеваља), ПЕТКОВО (?), БРЊАЦ Пранци код Пријепоља (?), РОБИТЕЉ (оп. Пљевља), КНЕЗ РИКА (?), ЛАЂАНИ (оп. Пљевља), ДИВОТИНА (? ако није у питању — Дивци), КОТОВУША (оп. Пљевља), ЗАДУБЈЕ (заселак села Видре код Пљеваља), ПРИСОЈЕ (Присоји код Пљеваља), МРЧЕВО (код Пљеваља), Д. ПОРОСЈЕ, ГРАДАЦ, ПОТОК (оп. Пријепоље), ХОЊЕВИНА (оп. Пријепоље), ПЕТИНЕ (оп. Пљевља), ДОБРА ВОДИЦА (Водице — Доњи Страђани — Пријепоље), ДУБЧЕВО (Дубчево — Кошевина — Пријепоље), Д. ЗАОСТРО (оп. Фоча), СОПОТНИЦА (оп. Пријепоље), БРАЧИЋИ (Бранчићи — Кучин — Пријепоље), ЧЕПЕН (?).

Укупно је, по првом попису, нахији Милешево припадало 47 села. Свако од тих села било је дужно да плаћа порез и за свако је предвиђена посебна ставка. Највећи порез плаћало је село ДИВИТИНА 615 нов. јединица, а најмањи ДУЧЕВО 65. (Санџак Херцеговина, 13—14).

По другом попису, могуће две године млађем од првог, нахији Милешево додата су још ова села: МРТУЧИЋИ (?), ГОРЊИ ОБРИ (?), ЗАСТЕЊЕ (?), БЕЛАШИЦА (?), ГОДЕШИНА (?), РАДИЛОВИНА (?), СОБОД (?), ОЦРКАВЈЕ (?), ПРЕТПЕЋ (?), ДВОРИШТЕ, БОХОВИЋА ДВОРИШТЕ (?), БАБИНА БРДА (Могуће: Бабине), ДУГА (?), ГОРА (?) (стр. 210).

Дакле, у овом другом попису села нахије Милешево уписана су села са интересантним именима којих више, са тим именима нема. То је и разлог да нису могла бити убицирана.

Поред ових села нахији Милешево су припадала и друга која су, као тимари (феудални поседи), припадала посадницима тврђаве Милешево. У тим селима су наведена и имена домаћина и њихове обавезе према посадницима.

Уз то унета су нека села као зимовници сточара: БРЕЗНА, ЉУТИЋ, СКОКУЋЕ (с. 31) као и нека села која су служила за испашу. Сточари у санџаку Херцеговина су означени као власи. Власи су били у нешто повлашћеном положају код турских власти и често плаћали неке готово симболичне порезе нпр. плаћали су само филурију (дукат) на огњиште (дукат = 45 акчи) али су за то чинили противуслуге, највише војног карактера. Чак је за херцеговачке влахе дат и Закон којим се прецизирају њихове повлашћене пореске обавезе. Он делом гласи:

— На дан који је познат под именом Ђурђевдан (Хизир Илијас) сваке године дају с куће по једну филурију и по једну овцу с јањетом или њену вредност од 12 акчи. по једног овна или његову вредност од 15 акчи, даље дају на сваких 50 кућа два овна или њихову вредност од 60 акчи те на сваких 50 кућа по једну чергу (шатор) или њену вредност од стотину акчи, осим

када је рат, издвајају не сваких десет кућа по једног ешкинцију (припадник војног реда брзе коњице) који такођер иде у рат. Када испуне ово што је споменуто, опроштени су и ослобођени осталих намета“. (Под осталим наметима подразумевају се бројни други намети које је плаћао земљорадник) (с. 26)

Једина насеља, али врло велика, које су регистрована у нахији Милешево, односно припадала су Полимљу, која су подељена на џемате (заједнице на конфесионалној основи) било су места *ПОПЛАТЈЕ* и *ОСТРОВИЦА*. То су били џемати хришћана означени овим редом: џемат Крне, сина Богавца — 28 домаћинстава; џемат Ивануша, сина Богдана — 15; џемат Радоја, сина Ђуричућа, џемат Дујке, сина Војина — 7; џемат Гојана, сина Мрчка — 23; џемат Вукосава, сина Владка — 21; џемат Вука, сина Грубача — 23; џемат Добрице, сина Дејана — 16; џемат Бранка, сина Вушне — 9; џемат Годића, сина Прибисава — 9; џемат Вукоте, сина Радиана — 9 и још десетак сличних џемата (с. 41—51). Можда су становници наведених џемата били власи — сточари, јер се у тексту наводе места где су зимовали и летовали.

Нашу пажњу посебно завређује Пријепоље које се још у XIV веку помиње као трг где је било Дубровчана и као значајна трговачка станица⁴. У Дефтеру који је предмет наше пажње Пријепоље је означено као САМИ ПАЗАР ПРИЈЕПОЉЕ, хас (феудално лено) херцеговачког санџакбега. То је помен из 1475 — 77., када је у Пријепољу регистровано 155 опорезованих, искључиво хришћанских домаћинстава. Навешћемо имена свих тадашњих пријепољских домаћина, а за друга места их нећемо наводити јер су она врло слична и готово истоветна са пријепољским:

Прибил син Милата, Ђуре његов син, Петко син Божића, Вукоје син Пријавице, Радишин син Милисала, Димитраш син Милисала, Бола син Радишина, Ђуре син Радована, Радосав син Утрина, Радоје син Богавице, Гоје син Леја, Степан син Раче, Оливер син Новака, Пеште син Димитра, Слав син Вука, Божидар син Радише, Радич син Ђуле, Бранко син Каливизра, Радосав син Судара, Вукач син Радосава, Радован син Радосава, Радоња син Вукашина, удовица Вучица, Вукашин син Боље, Радиша син Твртка, Радосав син Радача, Вукша син Радосава, Продан син попа, Радивој син Вукашина, Божидар син Вукица, Живко син Брајана, Радоје син Брајана, Вукман син Тврдице, Радоња брат Вукмана, Радивој син Грукче, Радивој син Обрада, Радоња син Миле, Радоје син Миле, Радован син Дошлаца, Степан син Миле, Радоје син Тврдце, Радич син Радаана, Брајан син Кучлата, Вране син Добрила, Вук син Добрила, Радас

⁴ Енциклопедија Југославија, 6, Загреб MCMLXV, с. 615.

син Кожухара, Радован син Радивоја, Радивој син Гољана, Степан син Борчине, Радохна син Побрчка, Радавац син Брезе, Вучин сиромах, Радојин син сиромаша, Радоња син Радана, Виче син Радоње, Божидар сиромаш, Цветко син Радоње, Вуксан син Иље, Радован син Радиша, Радоје син Пурлимлаха, Вукоје син Радоја, Милобрад син Брадоње, Божидар син Ивке, Радас син Вукашина, Вукас син Ивке, Радивој син Главана, Болисав син Пријена, Радивој син Болисава, Радован син Болисава, Добрашин син Чавке, Влатко син Вукашина, Светко син Божидара, Радашин син Радошава, Радић син Брадашина, Влатко син Остоје, Радић син Радоја, Миља син Обрада, Вукша син Обрада, Радивој син Радмила, Братица син Доброја, Оливер син Брајице, Божидар син Брајице, Радич син Брајка, Никашин син Милана, Радоје син Микашина, Радоје син Похола, Вукић син Ивке, Милослав син Радашина, Вукосав син Радина, Божан син Смиље, Радосав син Велише, Светко син Радосава, Радишин син Бабице, Радич син Цветка, Вукић син Рахче, Радоња син Ракоја, Мираш син Милана, Влатко син Подура, Пава син Рахче, Појак син Влатка, Поп Пријезда, Радосав син попа, Ђура син попа, Радич син Видосава, Божидар син Радишина, Радоња син Владице, Радишин син Радоње, Вук син Пресавице, Радич син Прибила, Влатки син Братушин, Радивој син Влатка, Радич син Радивоја, Бошко син Радосава, Радохна син Братила, Вук син Братила, Радиша син Михе, Вукашин син Брајка, Радишин син Вукашина, Радихна син Вукашина, Страхиља син Вукашина, Витас син Миле, Вуксан син Богашина, Радман син Клубучине, Иваниш син Шиље, Боже-то син Милана, Добрашин син Твртка, Пејо син Пресупа, Вук син Вукосава, Радивој син Којице, Рахач син Суштера, Радоња син Радохнин, Вукашин син Радоча, Радоња син Вукосава, Рахоје син Влајке, Радин син Бајке, Радак син Бајке, Радман син Милића, Милеш син Угљеше, Божидар син Милеше, Добрин син Дуче, Владислав син Миливоја, Радич син Коње, Станиха сиромаш, Вук син Радуна, Вукмир син Радуна, Божидар син Вукоте, Милобрад син Борчела, Радоња син Каменице, Радивој син Ђуадара, Никобрад син Радивоја, Вуксан син Вукосава, Ђурађ син Оровца, Дејан син Богдана, Влатко син Миливоја, Степан син Радивоја, Радич син Радивоја, Вукосав син сиромаша, Радавац син Ђурешца, Вукосав син Брајана, Иванић син Душмана, Цветко син Пила, Вукаш син Илије, Милобрад син Радивоја, Радоња брат Милобрада, Божидар син Радоње, Цветко син Божидара, Вук син Радивоја, Радоња син Радосава, Радич син Радосава, Вучихна син Радоја, Рајко син попа, Вук син Вилина, Лукач син Илије, Радоња син Србице, Вук син Влатка, Петица син Дабижива, Радоња син

Радивоја, Вуксан син Радина, Радосав син Брајка, Срдан син Вукице, Павлин син Срдана, Димитриј син Вукице, Степан син Радивоја, Радич син Божидача, Милко син Божидача, Никола син Љубана, Раденко син Рахина, Милан син Рахина, Вук син Вукашина, удовица Милисава, Вучета син Боља, Остоја син сиромаша, Вукић син Злапара. Радоје син Улара, Радовац син Кожухара. (162 — 164)

То су становници Пријепоља пре пет стотина година, али само они који су били опорезовани, а порезе нису плаћали болесни, старци, изнемогли. То значи да је Пријепоље тада могло имати више становника него што је у Дефтеру пописано.

Пријепоље је у овом попису означено као ПАЗАР што значи да је већ тада почело са градским животом и вероватно да од тада има статус таквог насеља.

Пријепољци су морали плаћати више врста пореза херцеговачком санџакбегу јер су били његов хас. Најважнији и највећи од њих је порез ИСПЕНЏА (лични порез на одрасле мушкарце способне за рад) а затим порези на: пшеницу, јечам, просо, раж, крупник, воће и поврће, свиње и ситну стоку, лађарина.

Узгред се сазнају још по неки интересантни подаци као например да је у Пријепољу било шест воденица, две сукнаре и да је постојао и порез нијабет-казна за различите прекршаје. (с. 162)

На Лиму је тада као превозно средство била лађа. Грађани Пријепоља су били дужни да је одржавају и поправљају а за то су имали право да се бесплатно превозе. Лађарину су плаћали само трговци који су лађом пребацивали робу. Пропис о пријепољској лађи дословце гласи: — Споменути лађу од раније су направили грађани. Оправка је такођер обавеза грађана. Кад својим послом прелазе, нека ништа не плаћају, а када се тиче товара и иду ради трговине, нека на сваки товар плаћају две акче“ (с. 164).

Поред Пријепоља хасу санџакбега припадало је још неколико села али и Пљевља, која су припадала нахији Кукањ (с. 105, 106). Тада се, значи 1475. Плевља или Ташлица, формира као градско насеље и има 110 искључиво хришћанских домаћинства. Наиме, записано је да се одузима земља од „војнука Радосава и Радивоја од двадесет и три комада — парцеле да би се установио град“, а да им се за то надокнађује земља од 25 парцела у селу Супратна и беглуку Брезир (с. 167).

ТИМАРИ ПОСАДНИКА ТВРЂАВЕ МИЛЕШЕВО

Тврђава Милешезво била је једна од најзначајнијих, стратешки најважнијих тврђава у санџаку Херцеговина. Њену посаду чинили су турски војници или старешине и они су представљали

и власт у том крају. Они су свакако странци али не мора да су Турци или само они. Ту је било исламизираних Бугара, Грка, Албанаца па и Срба, јер су углавном означени по месту одакле су дошли. То су:

Али бег
Хамза и Шермердра из Михалича
Илијаз из Сереза
Мехмед из Јањине
Доган из Тетова
Влахо Исхак
Хамза из Радомишта
Јусуф из Косова
Хамза из Шумне
Арслан и Несух
Хамза из Ниша
Мухамед из Никопоља
Мухамед и Хамза (кадије)
Арнаут Карађоз
Скендер ага (диздар — капетан тврђаве)
Карађоз из Јалбола
Илијаз и Синан
Хамза Ђехаја (Ђехаја — заменик, начелник неког насеља)
Шермерда и Изудин
Арслан
Радивоје (хришћанин)

Међу посадницима тврђаве Милешево постоји диздар (Скендер-ага), Ђехаја (вероватно његов заменик — Хамза), кадије (судија) и имам (свештеник). Сви они као и посадници тврђаве Милешево имали су тимаре (феудалне поседе) у једном или више села. Често су милешевски тимарници имали поседе у врло удаљеним селима, далеко од Пријепоља и Пљеваља. Они су користили дажбине са тимара и то им је била надокнада за активну службу коју су обављали у тврђави и околини али су, поред тога, морали бити спремни да у случају рата учествују у рату.

Преглед тимара посадника тврђаве Милешево: Али бег, посадник тврђаве Милешево има тимаре у селима: Горње Полице — 4 домаћинства, Богданово — 8 домаћинстава, мезру (селиште) Заврш, село Кнежрик (у нахији Кукањ) са 21 кућом, део села Бабина Брда са 23 домаћинства, Саш — 4 домаћинства, Честин — 11 домаћинстава. Уз то Али бег је имао тимар у 4 села са 103 домаћинства од којих су била три муслиманска (с. 253—260).

Хамза и Ширмерда из Михалића имали су тимаре у селима: Дивотина — 46 домаћинстава (два муслиманска) (с. 259), Рутница (Рудница) — 13 дом. (две муслиманске) (338), Југово — 34 дом. (577), Прелопек — 9 дом. Кошуте Чело — 7 дом., Крљак — 4 дом.

(578—579) и делио је тимар села Белашице са 66 домаћинстава са Хамзом из Јанбола, такође посадником Милешева.

Илијаз из Сереза, посадник тврђаве Милешево имао је тимаре у селима: Лађани — 8 домаћинстава и Растоку са 7 дом. (с. 252).

Мехмед из Јањине и Хамза из Радомишта, имали су тимаре у селу: Просоје или Подграђе — 39 хришћанских и једним муслиманским домаћинством.

Јусуф са Косова, тимарник и посадника тврђаве Милешево: имао је тимаре у селима: Добре Водице — 22 дом., Горње Поросје — 42 хришћанска и 4 муслиманска домаћинства, Ивовица — 10 дом., Горње Осоје — 2 дом. Горња Беловина — 3 Моравац, 4 домаћинства и још десетак села или делова тих села (259).

Хамзи из Шумне припадао је тимар у селу Тикаво (337), док су Арслан и Несух такође тимарници из поседе Милешева имали тимаре у селима: Усашно — 7 дом. и Комнени (Комиње) са 14 домаћинстава (336—337). Тимар Хамзе из Ниша село Робителеј — 13 дом. (337), Мухамед из Никопоља, село Котовиште — 36 дом. Користи га заједно са Хамзом из Радомишта (338) и село Мрчево — 23 домаћинства. Махмуду и Хамзи припадао је тимар у селу Долње Поросје, а Арнауту Карађозу Градац — 35 домаћинстава и Поток са 34 дом. (341).

Тимар Догана из Тетова, посадника тврђаве Милешева, има тимар у селима, заједно са другим посадником Влахом Исхаком: Милешев До — 34 домаћинства, Карино — 23 дом., Мијоска 15 дом., Селиште Залуг, Црна Стена — 8 дом., Оборце — 11 дом., Дужево — 13 домаћ. (582 — 584). Тимар Карађоза из Јанбола, села: Храсно — 17, Старо — 11, Дондур — 14, Каћево — (Каћево се наводи као пусто, осим Дондура, највероватније засеока Каћева). Своје тимаре имали су Махмуд из Никопоља и Илијас Синанов у селима: Широка — 21, Котарац — 30 дом. (Котарац је био део Каћева који је био насељен за разлику од оног дела који је био пуст, а припадао је тимару Карађоза из Јанбола, Горње Униште — 16, Твртковиће — 3 домаћинства (587—588) Ширмерда из Издина поседовао је тимаре у селима: Доње Тепце — 20, Копице — 9, Северин — 8 домаћинстава (592). Арслан и Арнаут Карађоз имали су тимаре у селима: Северин (II део села) — 71, Чадиње — 9, Кошевина — 8, Лучица — 8, Дечево — 3 и део села Сједобра — 2 домаћинства (593—595). Посадници тврђаве Милешево Хамза из Шумне и Илијас из Ђустендила имали су заједничке поседе — тимаре у селима: Житно (Житн, део Миљевина) — 13, Честин или Курдићи — 5, Белобаба — 13, Плеховина — 18, Милодраж или Метичањица — 6, Думљани — 3, Милодраж (II део) — 3, Дивљак (II део) — 7 и Стбица — 13 домаћинстава.

Интересантно је да се међу посадницима тврђава Милешево помиње и један хришћанин Радивоје, који је имао тимаре у не-

колико села: Буџје — 6, Страшево — 10, Долње Оштро — 2, Гомиље — 2 домаћинства и још неколико делова мањих и ненасељених места (261—262).

Организација турске власти у тврђави Милешево, а то је било и седиште те власти за целу нахију Милешево, јер се друго седиште не помиње или некакви други чиновници и војници, била је организована тако што су постојали посадници тврђаве и за своје услуге били су корисници прихода са тимара распоређених у различитим селима. У посади су седели диздари (капетани) тврђава, један или два. Имали су заменика — ђехају, а за организацију судске власти био је задужен кадија (судија). Поред њих у Милешеву је био и имам (свештеник) поји је обављао верске обреде. Вероватно да је за потребе људи у тврђави Милешево још тада подигнута џамија у којој су се обављали верски обреди односно молитве. И ти, да кажемо старешине тврђаве Милешево су били тимарници одакле су убирали порезе и то им је била надокнада за рад.

Као диздар тврђаве Милешево 1475. помиње се Скендер-ага. Његови тимари су били разасути у више села и у целини су доносили веће приходе. Села у којима су били његови тимари била су: Сједобра — 65, Косатица — 46, Пограђе — 19, Рудак — 19, Доњи Обри — 3, Доњи Шумани — 7, Раждагина (сада код Сјенице) — 55 домаћинства од којих су три муслиманска и накнадно му је додат тимар у селу Хоћевина са 31 домаћинством (573—576).

Ђехаја (заменик диздара) Хамза, имао је тимаре у селима: Унино — 5 дом., Горња Виницка — 6, Доња Виницка — 11, Карошевина — 8, Тјешњица — 2, Градачница — 9, Видре — 18, Милојевићи — 9, Озуми — 26 домаћинстава (589—591).

Кадија (судија) милешевске тврђаве није поименично наведен али је само титуларно поменут и за њега се каже: „Споменути кадија има, осим ова два села још четири села и један чифлук (земљишни посед). Појединачно су наведена нека од села у којима је кадија имао тимаре: Ратајска — 5, Слатина 14, 14, Данчевиће — 11, Крћевина — 3, Хаљевина — 8, Бабићи — 10 домаћинстава (309 и даље). (У тексту дословно пише: „Тимар споменутог кадије Милешева, заједно са горе уписана два села износи: села 5, делова села један, један чифлук, домова 47, нежењених 6, муслимана 2 830”. (317).

Имам џамије у тврђави Милешево — Туралија, који је био задужена да обавља службу у имамату, а то значи не само у џамији, имао је тимаре у селима: Чадине — 9, Кошевина — 6, Лучице — 8 и Дечева — 3 домаћинства. (594).

У попису санџака Херцеговина, из кога смо убрали ове податке, дата су у скоро сваком наведеном селу појединачна имена домаћина. Та имена су архаична, врло интересантна, као она која смо навели у Пријепољу. Огромну већину чине хришћани.

Муслимана је сасвим мало, посебно мало у нахији Милешево, док га има нешто више у другим нахијама које су чинили санџак Херцеговину. То значи да је процес исламизације био на овом подручју тек у зачетку и да је у том погледу имао посебну улогу имам тврђаве Милешево који је имао свој имапат, значи ширу територију од саме тврђаве, где је обављао верске обавезе према верницима. Неки од муслимана су тада означени као синови оца који је означен са хришћанским именом, а негде као нови муслимани.

Исламизацијом је Херцеговина била озбиљније захваћена у XVI веку, и то је тема за себе. Међутим, интересантно је навести те податке о исламизираним из санџака Херцеговина са посебним освртом на нахију Милешево: Село Осаоница било је подељено на два џемата, то значи подељено је било по верској припадности, па је џемат хришћана чинило 49, а џемат муслимана 29 домаћинства. И једни и други су припадали извесном перибашу Синану (217) У Раждагини (сада код Сјенице) била су три муслиманска домаћинства (Балабан, Балабан II, Хошкадем) (376). У Буковици (код Фоче) носиоци мусламинских домаћинства били су: Илијас син Ратка, Мустафа син Радина, Ахмед син Радојка (291). Један тимарник означен је као Махмуд нови муслиман (268 и 309). Регистрована су четири муслиманска домаћинства у Горњем Породу (сада Ромац код Пљеваља), а у Мрчево (код Пљеваља) два: Атмаца и Хошкадем (339). Муслиман Сулејман син Радића био је родом из Северина код Прибоја (593), док су Хамза и Јакуб били из Руднице (295).

МАНАСТИР МИЛЕШЕВО

Посебна ставка у Попису санџака Херцеговина посвећена је манастиру Милешево. Бројни монаси Милешева поседовали су Царску одлуку којом су „од давнина“ били ослобођени пореза као што су **харач** и **испенца** и да им се нико не сме мешати у оно што поседују: винограде, башче, млинове „које поседују од времена Херцега“, те да су потпуно слободни њихови кулукције и демирције.⁵

Попут милешевске царске одлуке о повластицама правосавних манастира имали су то и други манастири напр. они у Црној Гори.⁶

⁵ Кулукција — занатлија који је израђивао сабље.

Демирција — занатлија који прерађује гвожђе.

⁶ Бранисав Ђурђев, Турска влас у Ц. Гори у XVI и XVII в. „Свјетлост“ Сарајево 1953.

Текст манастиру Милешево у оригиналу гласи:

Калуђери који станују у овом манастиру поседују царску одлуку да су од давнина стално према закону ослобођени и опроштени од харача и испенце и да им се нико не меша у оно што они поседују, њихове кулукције и њихове демирџије те земље, винограде, башче и млинове које су стално уживали од времена Херцегеа“.

Наведена су имена шесторице тадашњих милешевских калуђера: Дамјан Васиљ, Рувин Јован, Михаило Давид, други Васиљ Рафајло, Роман Равле, Равле други Јаков, и означен посед у тринаест домаћинстава.

У годинама Пописа санцака Херцеговина (1475—77.) монаси Милешева су обновили захтев султану да и даље буду ослобођени основних пореза: харача и испенце. Међутим, њихов захтев није прихваћен већ је наређено да морају плаћати **харач**. (598).

ПОВЛАСТИЦЕ ЗАНАТЛИЈАМА

Управо је познато да су Османлије много полагали на занате. Они су били значајна привредна грана али, за ратнички народ какав су били Турџи, занати су имали много већи значај. Занатлије су израђивали оружје без кога се није могло ићи у рат, а уз то и све друге производе потребне пре свега за војску. Када су Османлије заузеле Балкан онда су затекли занатлије као сеоско становништво, што показује и овај Попис санцака Херцеговина. Током времена, са формирањем градова, занатлије су били главни део градског становништва и основни привредни потенцијал. Због њиховог значаја за војску и привредни живот уопште, Османлије су их ослобађали пореза или су те порезе само симболично плаћали. У Херцеговини, значи делом и у пријепољско пљеваљском крају, живели су у селима занатлије: зидари, дунђери, ковачи. Они су били ослобођени дажбина али су били задужени да врше различите оправке. У случају да су занатлије по било ком основу престајали да се баве занатством или да нису измиривали своје обавезе, губили су статус повлашћених и подвргавани су пореским обавезама. (599).

Dr Ejup Mušović

NAHIJA MILEŠEVO VERS LA FIN XVe SIECLE

Resumé

Le dénombrement nominatif de sandžak — vilajet Hertzégovine fut effectué de 1475 — 77. C'est Ahmed S. Aličić qui l'a élaboré et préparé et il fut publié en 1985 à l'édition de l'Institut Oriental à Sarajevo.

Sandžak — Hertzégovine, formé quelques années avant que l'Hertzégovine tombe sous le pouvoir turc (1482), étant formé de plusieurs »nahija« dont l'une d'elles était celle de Mileševo, à peu près la région de Prijepolje d'aujourd'hui.

Dans ledit dénombrement la nahija Mileševo embrassait de nombreux villages appartenant aujourd'hui à la municipalité de Prijepolje et pariellement à celle de Pljevlja. Ils y sont enrégistrés des villages et leur habitants qui devaient payer des impôts ainsi que l'espèce des impôts dont les plus importants étaient le »harač« et l' »ispandža', tandis que les autres, en effet, très nombreux, étaient plus supportables. Ces villages étaient en possession de »hasa« (gros domaine foncier) de sandžabeg de Hertzégovine ou bien ils étaient timari (domaines fonciers moindres), du dizdar (capitaine) de la forteresse Mileševo, čehaje (remplaçant), du kadija (juge), de l'imam (prêtre musulman) et du propriétaire de la forteresse Mileševo. Les habitants dénombrés étaient des chrétiens et rarement des musulmans, de ce qu'on peut conclure qu'il se faisait des habitants islamisés en différence des propriétaires de la forteresse Mileševo, qui étaient . . . . . Cela veut dire que l'islamisation dans la nahija Mileševo était à son début vers la fin du XVe siècle.

Une attention particulière attirent les données sur Prijepolje étant marqué comme place ce que signifie que vers la fin du XVe siècle commence là-bas une façon de vie citadine. Cela se rapporte à Pljevlja aussi étant cetté dans le dénombrement la prise de 23 parcelles de terrain des soldats de cette région pour y contruire une ville. Alors à Prijepolje en étaient enrégistrées 155 familles exclusivement chrétiennes et dans le dénombrement elles étaient toutes marquées individuellement. Les noms des maîtres de famille dans les autres endroits de la nahija Mileševo sont semblables presque identiques avec ceux à Prijepolje.

Les familles exemptées de l'impôt n'étaient pas embrassées dans le dénombrement. Parmi elles étaient aussi les moines du monastère Mileševo, c. à d. le monastère comme institution. Ils possédaient un décret de l'empereur par lequel ils étaient exemptés du paiement de l'impôt en même temps leur garantissant la sûreté personnelle et des biens. Cependant, au cours des années quand on dénombrait le sandžak Hertzégovine le sultan exigeait le paiement du »harač« par les moines.

Les artisans qui vivaient dans les villages de sandžak Hertzégovine étaient aussi exemptés du paiement de l'impôt mais, par contre, ils étaient obligés d'accomplir quelques autres obligations envers le sultan, au plus souvent d'un caractère militaire.